

*Recenzija***Radovan Vukadinović: POLITIKA I DIPLOMACIJA**

Politička kultura, Zagreb, 2004, str. 199.

Promjene u međunarodnim odnosima uz brojne nove trendove na planu gospodarskog, političkog, društvenog, kulturnog i znanstvenog razvoja postavljaju u novi odnos politiku i diplomaciju. Stvaranje novih demokratskih i slobodnijih odnosa u svijetu, posebno na polju sigurnosti, stavlja diplomaciju pred nove izazove i zadaće. Sadašnje doba promjena uz instaliranje demokratskih vrijednosti zapadnog, liberalno-demokratskog sustava u ostali dio svijeta, otvara nove probleme i stvara uvjete za nastanak kriza koje mogu dovesti do ratnih sukoba i globalne nesigurnosti. To nije kratkotrajno razdoblje, koje bi moglo brzo nestati, i samim tim omogućiti mirniji i sigurniji svijet u budućnosti. U takvim međunarodnim odnosima, pojavljuje se novo izdanje knjige uvaženog profesora međunarodnih političkih odnosa Radovana Vukadinovića, *Politika i diplomacija* u izdanju *Političke kulture* iz Zagreba. To je prva knjiga u nizu sabranih dijela, ovoga iznimno plodnog autora, koje će objaviti *Politička kultura*. Prvo izdanje knjige *Politika i diplomacija* objavljeno je u izdanju *Otvorenog sveučilišta* iz Zagreba 1994. godine. Knjiga obasiže 199 stranica i podjeljena je u tri poglavlja: *Diplomacija u sustavu međunarodnih odnosa*; *Strategija diplomatskog djelovanja* i *Proliferacija ciljeva i zadaća*.

Politika i diplomacija oduvijek su privlačili veliku pozornost ljudi. Određena neshvaćanja, nerazumijevanja pa i mističnosti, prate diplomaciju od prvih njezinih početaka. Jedan od francuskih pisaca Le Trosne pisao je potkraj 18. stoljeća da je diplomacija opskurna vještina koja skriva u sebi izdaju. Britanski diplomat sir William Hayter tužio se pak na ispraznost brojnih diplomatskih aktivnosti i suvišnost mnogih diplomatskih poteza, da bi ipak na kraju zaključio kako će države uvijek trebati diplomaciju kao oblik razvijanja međusobnih odnosa. Iskusni američki politički djelatnik George Ball, kada mu je predsjednik Carter ponudio diplomatsku dužnost, odgovorio je predsjedniku da ne želi biti neka vrsta gostioničara putujućim kongresmenima. Objašnjavajući jednom prigodom svoje shvaćanje diplomacije, Staljin je tvrdio da je govoriti o poštenoj diplomaciji isto što pričati o suhoj vodi. Navodeći ovakva poimanja diplomacije, autor je pokazao da se diplomacija doživljava na različite načine. Jednom se tvrdi da je to opskurna djelatnost u kojoj nema mjesta časnim ljudima, drugi put je to aktivnost koja nema svrhe, poglavito u doba razvoja modernih sredstava komuniciranja; a po nekima, to je zanimanje koje nije ni časno niti potrebno. No, unatoč takvim pristupima diplomaciji, autor ipak konstatira da je diplomacija državna aktivnost koja je sastavni dio političkog života svake države, a bez diplomacije ne bi bilo moguće sagle-

dati dinamiku međunarodnih političkih odnosa. Diplomatske djelatnosti su sastavni dio svakodnevice bilo da se radi o nastojanjima za prekidom vatre u pojedinim dijelovima svijeta, početku pregovora o stvaranju novih saveza ili zajednica, ili pak o rješavanju pitanja nuklearnog oružja. Razvitak međunarodnih odnosa, promaknuće položaja vlastite države i sprečavanja rata, politički su ciljevi kojima se kroz povijest težilo i teži, i koji i danas ostaju prioritet svake diplomacije.

U prvom poglavlju, autor razmatra položaj diplomacije u sustavu međunarodnih odnosa. Objašnjavajući nastanak diplomacije, autor daje prikaz diplomatske službe u starom i srednjem vijeku, a devetnaesto stoljeće, nakon napoleonovih ratova, označava novom epohom u razvoju diplomacije. Ne samo da su politički odnosi u tadašnjoj Europi stvorili pogodno ozračje za intenziviranje suradnje među državama, već su bili sazreli i uvjeti da se na temelju postojeće prakse kodificira diplomatsko ponašanje. To je obavljeno na Bečkom kongresu 1915. godine, kada su Pravilima diplomatskog ponašanja sažeti postojeći običaji i sve ono što je tijekom povijesti postalo sastavnim dijelom obnašanja diplomatskih dužnosti. Uslijedilo je razdoblje djelovanja diplomacije u sustavu europske ravnoteže snaga tijekom 19. i na početku 20. stoljeća. Nespremni i nemoćni da riješe izbijanje većih ratnih sukoba, diplomati su dočekali izbijanje Prvog svjetskog rata i kraj sustava ravnoteže snaga za kojeg se vjerovalo da će trajno osigurati europski mir. Kako navodi profesor Vukadinović, Prvi svjetski rat je uništio ravnotežu snaga, koncert velikih sila i diplomaciju koja se nazivala francuskom. Velike sile koje su ovaj rat započele, nisu ga dovršile. Rat se proširio izvan Europe, a kao jedna od posljedica bilo je stupanje Sjedinjenih Američkih Država na političko-diplomatski scenu. Tada je pod vodstvom američkog predsjednika *Woodrowa Wilsona* počeo nastajati novi međunarodni sustav. Wilson je tražio stvaranje »*mira bez pobjede*« što je trebalo voditi, ne samo stvaranju novog sustava međunarodnih odnosa, nego i nove diplomacije. Završilo je razdoblje klasične, i započelo razdoblje suvremene diplomacije.

Diplomacija između dva svjetska rata ni približno nije odgovorila na političke i sigurnosne izazove toga vremena. Došlo je do Drugog svjetskog rata, najvećeg ratnog sukoba u povijesti čovječanstva. U ovom ratu diplomacija se nalazi pred novim iskušenjima i zadaćama. Dolazi do širenja sadržaja diplomatskog djelovanja i bujanja diplomatske službe. Centri za stratejske studije i međunarodne odnose, sveučilišta i fakulteti daju niz djelatnika koji sudjeluju u obavještajnim, političkim i diplomatsko-stratejskim planiranjima vanjske politike. Politički stratezi, koji su stvarali novu politiku i diplomati koji su je trebali provoditi u novim ratnim uvjetima, imali su pred sobom jasnu sliku prošlosti kao i ratne sadašnjosti, dok je budućnost trebalo graditi. Kako konstatira autor, osnovna zadaća je bila kako stvoriti sustav novih međunarodnih odnosa u kome bi se održala Velika antifašistička koalicija, i kako onemogućiti izbijanje nekog novog velikog rata. Već je tada je bilo izvjesno, poznavajući neslućene mogućnosti razvoja vojne tehnologije, da bi takav sukob imao kataklizmičke razmjere. Ishod Drugog svjetskog rata stvorio

je uvjete za osnivanje Organizacije ujedinjenih naroda i pokušaj stvaranja *pax universalis*.

Osnivanje UN-a bilo je popraćeno velikim očekivanjima i vjerovanjima u razvoj novog sustava međunarodnih odnosa. Međutim, velika ideološka podjela, koja je razbila antifašističku koaliciju, postavila se kao glavna zapreka djelovanju unutar novog međunarodnog sustava i afirmacije UN-a. Stvorena su dva velika ideološka bloka koja su podijelila svijet, i koji su tražili mogućnosti za promicanje svojih ideja, samostalno i bez ograničenja. Vojna moć koja je rasla do neslućenih razmjera i diplomacija, postaju njihovi najvažniji instrumenti. Pojavljuje se diplomacija hladnog rata u kojoj su diplomati bili snažno limitirani politikom svojih zemalja i pod strogom kontrolom svoje zemlje i kontraobavještajaca u zemlji primateljici. Ipak, s vremenom je došlo do popuštanja napetosti i suradnje između blokova. Politika detanta postala je sastavni dio suvremenih međunarodnih odnosa, a njezini rezultati čvrsto su ugrađeni u postojeću praksu međunarodnog djelovanja. Nepobitno je da je detant ubrzao pozitivne procese i pokrenuo mnoge nove snage, ali nije mogao lako i brzo prevladati sve poteškoće i razlike nataložene u godinama hladnog rata. Značenje diplomacije, posebno je došlo do izražaja u pregovorima o ograničavanju nuklearnog oružja, posebice onog strategijskog, između američke i sovjetske strane (SALT). Hladni rat je stvorio tzv. totalnu i rigidnu diplomaciju dvaju blokova, a detant je ne samo razbio ustaljene kanone komuniciranja, već je, kako ističe autor, u triptihu: popuštanje, sporazmijevanje, suradnja nudio velike mogućnosti da upravo diplomati budu promotori novih odnosa i da opća politička opredjeljenja svojih vlada sve više usmjeravaju prema detantu kao izrazu promjena.

U svijetu nakon nestanka velike ideološke podjele između socijalizma i kapitalizma, međuzavisnost je postala objektivna kategorija svjetskog razvoja i, istodobno, preduvjet nacionalnog i međunarodnog uspjeha. To znači, da u okviru novog svjetskog poretka, niti jedna država više ne bi imala mogućnost stanovitog izlaska iz svjetskog poretka, izoliranja i zatvaranja, bez obzira radi li se o velikim ili malim državama. U tom kontekstu diplomacija dobiva svoje stalno mjesto u razvijanju i promicanju ideja mira i suradnje.

U drugom poglavlju autor razmatra strategiju diplomatskog djelovanja. Nakon definiranja pojma diplomacije, objašnjava koje su osobine moderne diplomacije i pokušava odgovoriti na pitanje veleposlanik: dežurni telefonist ili visoki dužnosnik? Diplomacija posreduje ne između dobra i zla, već između strana koje imaju sukobljene interese. Ona traži kompromise ne između pravno jednakih strana, već između različitih nacionalnih želja koje se mogu mijenjati iz dana u dan. Zbog toga uloga diplomacije, sposobnosti i vještine veleposlanika i dalje ostaju nezamjenjive, unatoč brojnim tehničkim inovacijama na polju komunikacija. Kako navodi profesor Vukadinović, teško se mogu pobrojati kvalitete koje mora imati diplomat. Kao i kod svakog drugog zanimanja, a diplomacija je zanimanje, postoje pojedine osobine koje se traže kao *conditio sine qua non* eventualnog uspjeha. Pozivajući se na klasične izvore i *Callieresa* ističe da je diplomat toga vremena morao imati: um koji za-

paža i snagu intelektualne penetracije koja će mu omogućiti da prodre u misli drugih ljudi. Diplomata još k tome mora biti: brz, dobar slušatelj, ljubazan i pogodan, treba uvijek najprije promisliti, pa tek onda nešto reći... Ovo poglavlje obiluje i drugim korisnim preporukama i iskustvima uspješnih diplomata.

Opisujući diplomaciju u akciji, autor je pokazao svu suptilnost veza koje se uspostavljaju između institucija zemlje koju predstavlja veleposlanik, te njege i institucija zemlje primateljice. Zbog toga, čak i najbolji diplomat, ukoliko nema potporu svog ministarstva vanjskih poslova, ne može uspjeti u misiji. Stalna briga za rad i život diplomata, za njihove probleme, priznanje njihovih uspjeha, kritike neuspjeha, ali uvijek u želji da se pruži potpora, ohrabrenja su i ono što je svakom diplomatu potrebno. Udaljen od svoje zemlje, od okoline koju poznaje i osoba koje su mu bliske, diplomat mora osjećati da u svakom trenutku može računati na svoju središnjicu, da može zatražiti instrukcije, savjete i sugestije. Time se, kako ističe profesor Vukadinović, stvaraju oni temelji zajedništva u struci u kome diplomat može i odlučno zastupati stavove svoje države, znajući da je dio njezinog aparata i da ne djeluje sam, te da nika da neće biti napušten.

U svom dosadašnjem razvitku diplomacija je doživjela brojne pokušaje poimeničnog određivanja funkcija kojim se ona treba baviti, a s točke gledišta međunarodnog prava to je najcjelovitije učinjeno u Bečkoj konvenciji o diplomatskim odnosima iz 1961. godine, gdje se spominje: predstavljanje, zaštita, obavještanje, promicanje i pregovaranje. Svaku od ovih funkcija autor posebno objašnjava. U velikom rasponu od pregovaranja do uporabe sile nalazi se moć diplomatskih sredstava i diplomacije kao aktivnosti. Iako se tvrdi da onog trenutka kada počinje rat prestaje diplomacija, autor namjerno uzima ovaj široki raspon od pregovaranja, zastrašivanja do primjene sile, kao dio strategije diplomatske akcije koja je kroz povijest utjecala i na odnos između politike i diplomacije, a istodobno je i profilirala određene etape razvoja diplomacije. Kao poseban dio strategije diplomatske akcije, analiziran je i crisis management.

U trećem poglavlju: *Proliferacija ciljeva i zadaća*, autor se bavi položajem diplomata između teorije i prakse, obrazlažući razvoj diplomacije iz perspektive novačenja kadrova i njihovog obrazovanja. Posebno je istaknuta važnost veze između teorije i prakse koja mora biti dvostrana, što znači da ne dolaze samo iz akademske sredine kadrovi i znanja, već isto tako i to okruženje može puno toga naučiti iz prakse međunarodnih odnosa. Za uspješnu diplomaciju, obrazovanje diplomata je od presudne važnosti. Zbog toga profesor Vukadinović, polazeći od vlastitoga, bogatog iskustva u obrazovanju diplomata u zemlji i svijetu, ukazuje na različite mogućnosti i dosege ovog obrazovanja. Važan dio ovog poglavlja predstavlja razmatranje proliferacije novih država i bujanje diplomacije. To je proces koje obilježilo kraj prošlog i početak ovog stoljeća, bitno utječući na diplomaciju, dajući joj još veće značenje.

Umjesto zaključka, autor na kraju knjige postavlja pitanje: Može li se bez diplomacije? Od klasične diplomacije, pa do velike proliferacije novih diplomatskih sudionika, pokazalo se da je diplomacija uvijek bila sastavni dio

međunarodnih odnosa i da sve dok države žele međunarodno komunicirati, diplomacija ima svog smisla. Sve evolucije i revolucije koje su se zbile u međunarodnim odnosima, kao i značajne inovacije na području komuniciranja, dovele su do određenih promjena, postavile neka nova pitanja i, naravno, pružile su mogućnost da se u novom svjetlu vrednuje i diplomaciju kao državnu aktivnost. U svijetu koji se sada razvija bez velike ideološke podjele gdje su načela slobodnog tržišta parlamentarne demokracije i poštivanja ljudskih prava prihvaćena kao opće vrijednosti u gotovo svim državama, diplomacija ostaje ono sredstvo koje u novim uvjetima vodi stalnom međunarodnom dijalogu. Promjene u samoj diplomaciji, tehnikama i institucijama stvaraju mogućnost da se i ona prilagodi novom dobu i da putem nje države mogu zajednički djelovati.

Možemo zaključiti da je *Politika i diplomacija* iznimno korisna knjiga i nezaobilazan udžbenik za studije međunarodnih odnosa i diplomacije. Ona će biti korisna i diplomatima, da lakše razumiju svoju profesiju, pravila kojima je ona omeđena, te utjecaj procesa u suvremenom svijetu kojima se treba stalno prilagođavati. Knjiga je pisana jednostavnim i zanimljivim jezikom, prepuna primjera iz diplomatske prakse, što će sigurno privući pozornost i šire čitalačke publike, posebno one koju zanima politika i diplomacija.

Siniša Tatalović